

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1190088/1

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקווה

לפני כבוד הדיינים:

הרב דוד גרוזמן

המבקשת: פלונית

נגד

המשיב: האגף לבירור יהדות ירושלים

הנדון: דין 'משפחה שנטמעה' בעולי רוסיה ובעדת 'בני ישראל' בהודו

החלטה

בפנינו בקשתה של המבקשת, להיתר נישואין עם בן עדתה שאף הוא פתח תביעת היתר נישואין. הנ"ל יוצאת עדת "בני ישראל" מבומבי אשר בהודו, שהשאלה על כשרותם הינה עתיקת יומין.

את הנידונים אודות כשרותם, החלטת הרבנות הראשית, פסקי ההלכה שכתבו גדולי הדיינים דאז, רשמי מסע של נוסעים מלפני יותר ממאה שנה ודבר הקהילות אשר היו בקשר רציף עם קהילה זו, כונסו לידי קובץ אחד על ידי הרבנות הראשית לישראל בשנת תשכ"ב קובץ שנקרא "בני ישראל". להלן ציטוטים וסיכומי השיטות והדעות שהובאו שם, וכן דברי פוסקים נוספים שהתייחסו לדין של "קהל בני ישראל". המסקנות העולות מכך יהיו תקפות אף לשאר בני קהילות שונות שעלו לארץ ישראל וביקשו להכיר בהם כיהודיים אך לא הצליחו להפיג את החששות שיש ביחס למוצאם היהודי.

ראשית, נצטט מקצת מהאמור במבוא לקובץ הנ"ל, אודות ההיסטוריה של עדה זו:

"בעיית בני ישראל ימיה כימי החורבן. היסטוריונים וחוקרים וכן מסורות העדה עצמה מסכימים כולם שראשוניהם הגיעו לחופי הודו לפני אלף ותשע מאות שנה עד לפני אלף ושש מאות שנה, אם מארץ ישראל אם מפרס ותימן. ניתוקם מיתר הקהילות והסתגרותם בקרב עצמם גרמו שנשתכחה מהם תורה ולא ידעו על כל המצוות, ברם, מנהגים רבים ששרדו בקרבם בטרם באו במגע עם יהודים ממקומות אחרים מעידים על אמונתם.

כקדמותם הרבה בהודו כן מיעוט מהקורות המוסמכים על קורותיהם ומנהגיהם, וכמעט שלא נודע עליהם דבר מלפני כמאתיים שנה, על כל פנים העדות ההיסטורית הנאמנה הראשונה עליהם היא מראשית השלטון הבריטי בהודו. אחד מנשואי הפנים בקהילת קוצ'ין ר' יחזקאל רחבי חקר ומצא בשנת תקכ"ז בערך על פי מנהגיהם ואורחותיהם שיהודים הם ואינם מתערבים בגוים וכשיראו אורח יהודי הולך אצלם מקבלים אותו באהבה גמורה ומתנדבים לו ולארץ הקדושה וכו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כשישים שנה אחר כך החלו לבוא לבומבאי, מרכזם של בני ישראל, יהודים מבבל ומחלב טרם יסדו בתי כנסיות ואירגנו קהילות היו מתפללים בבתי כנסת של בני ישראל וקוברים מתייהם בבתי הקברות שלהם וכו'.

השאלה הראשונה לגבי היתר הנישואין עמהם נתעוררה כנראה בשנת תר"ג. ראשי קהילת כלכותה פנו אל חכמיה בבגדאד ומתוך השאלה עולה היחס הנלבב של יוצאי בגדאד לבני ישראל: "כולם מתנהגים כמונו כמשפט הרבנים שומרים כל מצות ונזהרים מכל מה שאסרו זה ואינם מפילים דבר מדבריהם ז"ל".

בעיית יחוסם של בני ישראל וההתרחקות מהם נתעוררה איפוא סמוך לפני שנת תר"ל, מאז לא חדלה הבעיה לעלות בפני חכמי ארץ ישראל ובגדאד שמהן היתה תורה יוצאת לקהילות הודו, אך לא זו בלבד שהמקורות ההיסטוריים על עדה זאת נעלמו מאתנו, אלא גם תשובות שנכתבו לא הגיעו לידי המשיבים עצמם, וכך מצאנו שבשנת תרע"ד השיבו חכמי בגדאד וחכמי ירושלים על שאלה שבאה מחזן וגבאי בית הכנסת בבומבאי שלא היו בני תורה בהתאם לשאלה ואסרו חיתון עמהם מבלי שהיו יכולים להיזדקק לבדיקת עובדות ותשובות קודמות בענין זה וכו'.

ברם אחד מאצילי בני בבל איש תמים בהליכותיו וצדיק ר' סלימאן דוד ששון בעלה וכו' והכריז בשנת תרמ"ג: "בגלל זה שהחינוך העברי והדתי הוזנח והיה כמעט לדבר בלתי ידוע בעדת בני ישראל וכן בגלל העם ארצות והאי זהירות בקשר לשמירת המצוות הדתיות החשובות, חשבו יהודים שבאו ממקומות אחרים מתוך רושם מוטעה שבני ישראל התבוללו עם ילדי הודו".

עד כאן תמצית ומקצת המבוא לספר "בני ישראל" שהוציאה הרבנות הראשית לישראל.

כהקדמה, חשוב להוסיף עוד עדות, שאליה התייחסו כל גדולי הפוסקים, והיא של הנוסע רבי יעקב ספיר משנת תר"כ, שהיה מחוג הפרושים תלמיד הגר"א שהתיישבו בירושלים, נשלח בשליחות הפרושים בשנת תרי"ח והעלה בספר אבן ספיר רשמי מסעותיו, וכה דבריו שם:

"מכל דבריהם וענייניהם מנהגיהם ואמונתם נראה ברור בעליל שהם מזרע בית ישראל יוצאי ירך יעקב אבינו ככל היהודים הנפוצים בגולה, ולא התערבו עם כל אומה ולשון כי אינם מתחתנים עם העמים אשר סביבותיהם רק עם בניהם, ואינם אוכלים ושותים עמהם ולא יתערבו עם הגוים כלל כמו שלא נשאר להם מאז שום ספר מספרי התורה קדושה ודת ישראל בכתב, רק זיכרון דברים של דינים ומנהגים ואמונות בעל פה [...] כן אין להם בכתב ספר מדברי ימיהם וקדמוניותיהם והימים אשר עברו עליהם מרחוק ומקרוב רק ספירות דברים והגדות כאמור".

מכאן מתחיל הנוסע רבי יעקב ספיר לתאר בפרוטרוט אילו מצוות הם שומרים וכיצד, וכך הוא מתאר את שמירת הייחוס שלהם:

"המה נושאים להם נשים גם שתים ויותר ומענייני חופה, כתובה, גיטין, יבום וחליצה לא ידעו, רק שהחתן נותן טבעת על יד הכלה ובזה היא מקודשת לו לאשה, והשאר כמנהג היהודים בנשואיהם, ואם תזנה או כי ימצא בה ערות דבר ישלחנה מעל פניו ושבה לבית אביה ותשב שממה באלמנות חיות עד יבא יומה, ועוד היום עושים כן, כי אין להם עוד סדר גט ולא יבום וחליצה והיבמה נישאת לשוק בלי דבר".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעקבות עדותו ועדויות אחרות דנו הפוסקים בדבר כשרות "בני ישראל" שבהודו ולהלן תמצית הנידונים וההכרעות שלהם.

ראשית הדברים בסוגיה בקידושין ע"ה ע"א:

תניא, וכן רבי אלעזר אומר: כותי לא ישא כותית. מאי טעמא? וכו' אלא, רבי אלעזר סבר לה כרבי ישמעאל, דאמר כותים גירי אריות, וסבר לה כרבי עקיבא דאמר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל - הולד ממזר [...] אלא, כי אתא רבין אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רבי חנינא, ואמרי לה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי, שלש מחלוקות בדבר, רבי ישמעאל סבר כותים גירי אריות הן, וכהנים שנטמעו בהם - כהנים פסולים היו, שנאמר "ויעשו להם מקצותם כהני במות" ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן - מן הקוצים שבעם, ומשום הכי פסלינהו, ורבי עקיבא סבר כותים גירי אמת הן, וכהנים שנטמעו בהן - כהנים כשרים היו, שנאמר "ויעשו להם מקצותם כהני במות" ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן - מן הבחירים שבעם, ואלא מפני מה אסרו? מפני שהיו מייבמים את הארוסות ופוטרים את הנשואות, מאי דרשי? לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, הך דיתבה חוצה - היא לא תהיה לאיש זר, אבל הך דלא יתבה חוצה - תהיה לאיש זר, ורבי עקיבא לטעמיה, דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, ויש אומרים - לפי שאין בקיאיין בדקדוקי מצות, מאן "יש אומרים"? אמר רב אידי בר אבין - רבי אליעזר היא, דתניא, מצת כותי מותרת, ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ורבי אליעזר אומר, לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מצוה שהחזיקו בה כותים, הרבה מדקדקים בה יותר מישראל. ואלא הכי מאי אין בקיאיין? לפי שאין בקיאיין בתורת קידושין וגירושין, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, ממזר מאחותו וממזר מאשת אח נתערבו בהן, מאי קא משמע לן? יש ממזר מחייבי כריתות? ניתני חדא? - מעשה שהיה כך היה, ורבא אמר עבד ושפחה נתערבו בהן, איסורא משום מאי? משום שפחה? ניתני חדא? - מעשה שהיה כך היה.

היוצא מכל הסוגיה, שחכמים אסרו את הכותים להתחתן זה בזה, ובדברי התנאים והאמוראים נאמרו כמה טעמים כמקור לאיסור זה, אם משום שהתערבו בהם ממזרים, אם משום שעבד ושפחה נתערבו בהם, אם משום שאינם בקיאיין בתורת קידושין וגירושין, אם משום שהיו מייבמים את הארוסות ואילו את הנשואות היו מתירים לעלמא, ובגלל מהחששות הללו, אסרו חכמים להינשא לכותים ואף אסרו את הכותים לשאת אלו את אלו.

כמה שאלות העלו האחרונים על סוגיה זו:

מדוע משום חשש כה רחוק אסרו את כל הכותים? מדוע שלא נלך אחר הרוב ונתיר את כל הבא לפנינו ונאמר - כשר הוא ומרוב כשרים הוא, דכל דפריש - מרובה פריש?

בסוגיה אחרת מביאה הגמרא את הדין ש"משפחה שנטמעה נטמעה", וכך נאמר בקידושין ע"ה ע"א:

מאי "מגישי מנחה בצדקה"? אמר רבי יצחק, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שמשפחה שנטמעה - נטמעה.

ובסוגיה שלאחר הנידון על פסלותם של הכותים אומרת הגמרא:

אמר רב יהודה אמר רב, זו דברי רבי מאיר, אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות. איני? והאמר רב חמא בר גוריא אמר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רב משנתנו - כשקורא עליו ערער? - מאן דמתני הא לא מתני הא. איכא דאמרי, אמר רב יהודה אמר רב, זו דברי רבי מאיר, אבל חכמים אומרים כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות, אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, אם קורא עליו ערער - צריך לבדוק אחריה.

לדעת חכמים אפילו אם קרא עליה ערער שהתערב פסול במשפחה, בכל זאת אומרים - שהמשפחה בחזקת כשרות עומדת, ואם כן נשאלת השאלה, מדוע בכותים לא נאמר גם כן - שעל אף שהתערב פסול במשפחה, הרי מדינם של חכמים שסברו שמשפחה בחזקת כשרות עומדת - קהל הכותים כשר, ומדוע פסלו את כולם.

בנוסף, אף אם אסרינן קהל הכותים על ישראל לבל יתערבו ישראל בכותים, אך עדיין - לדעת רבי אליעזר - האיסור הוא אף על הכותים עצמם - וכותי לא יישא כותית - וזה מחוסר הבנה, שהרי אם האיסור נובע מחמת שהתערבו בהם עבד או שפחה או שהתערבו בהם פסול אחר, מדוע חז"ל אסרו אף על עצמם להתחתן אלו באלו, הרי כולם נמצאים באותה תערובת.

אלו השאלות שעל פיהם גדולי הפוסקים ביססו את עמדתם ההלכתית, בכדי להכריע בשאלת מעמדם של קהל "בני ישראל" אשר בהודו.

להלן תמצית הנידונים שהעלו פוסקים אלו.

על פי השיטה בגמרא שהובאה לעיל, שהטעם שחכמים פסלו את הכותים ואסרו להתחתן בהם הוא משום שאינם בקיאים בגיטין וקידושין - פסק הרמ"א באבן העזר סימן ד' סעיף ל"ז, שהקראים אסור להתחתן בהם וכולם הם ספק ממזרים, וזה לשונו:

הקראים אסור להתחתן בהם, וכולם הם ספק ממזרים, ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור (כ"י מצא כתוב בתשובת ר' שמשון). אבל האנוסים החוזרים לדת ישראל, נראה לי שמותר להתחתן בהם כמו בשאר גרים (הנ"ל).

והגר"א בביאורו שם כתב בס"ק ק"א, שהמקור לדברי הרמ"א הוא מהגמרא הנ"ל בקידושין שגזרו על הכותים משום שאינם בקיאים בגיטין ובקידושין. וזה לשונו:

כמו שכתוב בקדושין ע"ה א' תניא וכן רבי אליעזר אומר כותי כו' ושם ע"ו א' לפי שאין בקיאים כו' והוא הדין לצדוקי כמו שכתב הרמב"ם וש"ע יו"ד סימן רס"ז סמ"ז שהצדוקים כו' וערש"י בעבודה זרה סוף פרק קמא כ"א ב' ד"ה כותי כו' וקי"ל כרבי אליעזר, דרבי אליעזר הולך לשיטתו דאוסר ספיקות זה בזה וזה שאמר וכן רבי אליעזר אומר כו' ועיין רש"י יבמות ל"ז א' ד"ה כותי כו' והוא הדין לצדוקים כנ"ל.

דימה הגר"א את האיסור שחכמים הטילו על הכותים לאיסור שיש להטיל על הצדוקים ועל הקראים, ואם כן בוודאי שיש לבאר, מדוע שלא יאסרו אף את קהל "בני ישראל", שהרי אותה בעיה שמצינת הגמרא שבעטיה אסרו את הכותים קיימת אף בקהל "בני ישראל", בין אם משום שלא היו בקיאים בטיב גיטין וקידושין ובין אם משום שהתערבו בהם פסולים.

פסק הגר"ש רוזובסקי

והנה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בהיותו דיין בבית הדין הגדול, הובאה אליו השאלה אודות כשרות עולי "בני ישראל" מהודו, וכתב לחקור בדין האיסור של חז"ל על הכותים, האם האיסור להתערב בכותים הוא משום שזו גזירה שחכמים גזרו לפסול את הכותים משום חשש ממזרות או שאר חששות שהתבארו בסוגיא, ובגלל אותם חששות הטילו עליהם גדר של "קהל פסול" מדין גזירה, אף שעל פי הדין אפשר היה להכשיר כל אחד ואחד על פי כללי ההלכה, או שאכן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האיסור הוא מעיקר הדין ועל פי כללי ההלכה ואינו משום גזירה כללית, אלא על כל אחד ואחד יש להסתפק שמא נשא אחד מאבותיו אשת איש, ועל כל אחד ישנו חשש שהוא ספק ממזר.

הנפקא מינה הברורה שרצה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל להוציא היא, אם כיום - כשנודע על קהל ישראל שלא היו בקיאין בטיב גיטין וקידושין וקיים חשש חמור שיש ביניהם כאלו שהם ילדי אשת איש שנישאה לאביהם בלא גט מבעלה הראשון - אם יש יכולת להטיל איסור על כלל הקהל הזה לבל יתערבו בקהל ישראל.

אם נאמר שהאיסור על הכותים הוא מדין גזירה שגזרו חז"ל, אם כן מה שגזרו חז"ל גזרו, ולחדש גזירה אף על אחרים אין לנו כוח וסמכות, ועל אף שלדברי הגר"א הגזירה שגזרו על הקראים נבעה מהגזירה שגזרו על הכותים, ואם כן מוכח שאפשר לגזור גזירה חדשה על קהל שקיים בו אותו חשש שיש בכותים, ואם כן נראה שאין זו גזירה אלא איסור שנובע מחמת הדין, על כך טען הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שהאיסור שהטילו על הקראים - הוא משום שהקראים והצדוקים הם הכותים של אז, ואין זו גזירה חדשה, אלא הגזירה על הקראים היא אותה גזירה שהוטלה על הכותים, כי גם קהל הכותים וגם הצדוקים והקראים הם קהל של אנשים שאינם מודים בתורה שבעל פה ואינם שומעים בקול חכמים, ואם כן אין באיסור שהוטל על הקראים כל גזירה חדשה, אך להטיל איסור וגזירה חדשה על קהל שאינו בגדר "שאינו מודה בתורה שבעל פה", אלא הכישלונות נבעו מבורות בהלכה ולא כתוצאה משיטה ודרך - שכך חשבו לנהוג כנגד ההלכה - זאת לא גוזרים כי אין יכולת לגזור גזירה חדשה עליהם.

אולם, אם האיסור על הכותים נבע מכוח ההלכה הקובעת שכל אחד מהם הוא בספק ממזר שמא אביו נשא אשת איש, אם כן, כל קהל שיש חשש כזה יש לפסול אותו מלהצטרף לקהל ישראל.

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל הביא ראיה שהאיסור הוא מכוח ההלכה ולא מכוח גזירה מכך, שאם האיסור היה מכוח גזירה, שרצו חז"ל להרחיקם מ"כרם - ישראל", אם כן לא היה צורך לאסור אף על כותי לישא כותית, שהרי אפשר שעל פי ההלכה כל אחד לעצמו כשר ויכולים הכותים להתחתן בינם לבין עצמם ומדוע ראו חז"ל לאסור אף על עצמם שבל יינשאו זה עם זה, אלא בהכרח, שהאיסור היה מחמת הדין וההלכה ועל כן אף כותי לא יישא כותית.

ואכן הטור פסק זאת להלכה בסימן ד':

כל אלו הספקות כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי וכותי אסורים זה בזה ואם נשאו יוציאו והולד כאבותיו ואין להם תקנה אלא שישאו מהגרים והולד הולך אחר הפגום.

ואמנם הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק ט"ו השמיט את הדין שהכותים אסורים זה בזה, אך הבית יוסף כתב, דטעמו משום דכבר גזרו חכמים לעשותם כגוים גמורים, ועל כן השמיט הרמב"ם את דין הכותים להחשיבם כספיקות, אולם הטור סבר כי הכותים דינם כגוים רק להחמיר עליהם ולא להכשירם.

אמנם בהמשך דבריו מוכיח הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שאכן הייתה זו גזירה על כלל הכותים ולא איסור מחמת הדין וההלכה, משום שהגמרא חידשה, שכל פסול שהתערב במשפחה ונטמעה אותה משפחה, אמרינן בה משפחה שנטמעה - נטמעה, ואין מגלים אותה אלא לצנועים בלבד, ואם כן מדוע שלא נאמר גם כן את הכלל ש"משפחה שנטמעה נטמעה" אף ביחס לכותים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם היה אפשר ליישב קושיה חמורה זו, משום ש"משפחה שנטמעה נטמעה" אומרים רק כאשר הטמיעה לא הייתה ידועה לרבים ואם יש מי שידוע על טמיעת הפסול אינו רשאי לגלות אלא רק לצנועים, אך כאשר הטמיעה ידועה לרבים והכל יודעים כי ממזר התערב בהם וכולם בכלל הספק - לא נאמר שאין לגלות, שהרי הדבר גלוי לכל וכולם בכלל החשש ועל כן אין לומר "משפחה שנטמעה נטמעה".

אך זה אינו, משום שמבואר בשלטי גיבורים שם בשם הרי"ז, שבכל מקרה אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה" וכך כתב בפרק ד' בקידושין הלכה א':

ונראה בעיניי שבזמן הזה לאורך הימים נתערבו הפסולים עם הכשרים ברוב המקומות, שאף במקומות המיוחסים שבבבל היו שם פסולים ידועים בימי חכמי התלמוד, והיו נזהרין מהם, ולאורך הימים נתערבו, ואמרו חכמים כל משפחה שנטמעה ניטמעה והרי היא בחזקת כשירה הואיל ולא נתערבו בפסולין מדעת, כמבואר בקונטרס הראיות בראייה ב' וראייה ג', ואין מגלין משפחות המטומעין, אבל מגלין הפסולין שלא ניטמעו ומכריזין עליהן כדי שיזהרו הכשרין מהם, לפיכך אין [לן] לאדם להיזהר בזמן הזה אלא מן הפסולין הידועין לו בימיו.

כלומר, על כל עירוב שנעשה שלא מדעת ושלא בכוונת זדון, אומרים את הכלל של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ואם כן חוזרת הקושיה - מדוע לא התירו את הכותים על פי הכלל ש"משפחה שנטמעה נטמעה".

עוד הביא הגר"ש רוזובסקי זצ"ל סברא לבאר, מדוע לא אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה" בכותים, משום שההיתר הנ"ל נאמר כאשר משפחה נטמעה בתוך קהל המוחזק בכשרות, ואשר על כן, אין בכוח משפחה שנטמעה בתוך קהל כשר להטיל דופי בקהל זה, ומחמת הספק אנו משאירים את כלל הקהל בחזקת כשרות, ואומרים "משפחה שנטמעה נטמעה", אך בקהל שלא הוחזקו מעולם בחזקת כשרות, אין לומר "משפחה שנטמעה נטמעה" שלא שייך להעמיד את הקהל בחזקת כשרות, שהרי אין להם את חזקת הכשרות.

עוד סברא לומר, שאין להתיר את הכותים מדין "משפחה שנטמעה נטמעה", שדין זה נאמר כאשר יש חשש שהפסול ממזר או שפחה וכיוצא מהפסולים הללו התערב בהם, אך אם טעם הפסול הוא משום שאינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין, אם כן, כל אחד הוא ספק מצד עצמו ולא משום שהתערבה משפחה פסולה ואין יודעים מי היא ומי צאצאיה, היות ואם ההנהגה הכללית היא כזו, שעל כל אחד רובץ החשש שהוא נצר לנוהג שמי מהוריו לא התגרש כדין ונישא וצאצאיו בחשש ממזרים - אם כן על כן לא אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה". וההבדל הוא, שאם החשש שהתערב פסול בקהל - כל הקהל נידון כתערובת כשרה שבתוכה התערב מיעוט פסול, ועל אף שיש לחשוש משום מעלה עשו ביוחסין, אך על כן, אם לא יודעים היכן ובאיזו משפחה התערב הפסול - אומרים את הכלל "משפחה שנטמעה נטמעה". אך אם החשש הוא שכל הקהל לא היו בקיאים בטיב גיטין וקידושין, אם כן, על כל אחד ואחד מבני הקהל רובץ החשש שמא הוא מבני הפסולים והינו ממזר, ועל כן אין ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

אולם מאידך גיסא, ישנם סברות האומרות שיש להתיר משום דברי הנו"ב קמא סימן ז', שדן בפנויה שילדה ולא נבדקה ממי נתעברה ואחר כך מתה האם, ודן שם, דכה"ג שאין האם בפנינו אזלינן בתר הרוב, משום שהולד חשוב לעולם כ"פריש" כמו תינוק הנמצא בעיר שרובה כשרים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והא דאמרינן בגמרא דיש לחוש שמא אזלא איהי לגבייהו והוי קבוע ולא הולכים אחר הרוב, הוא רק כשהאם לפנינו ועלינו לדון גם על כשרותה של האם, ועל כן אם הלכה היא אל הבועל הרי התעורר הספק במקום הקביעות ובכהאי גוונא לא מהני "רוב" להתירה, ד"כל קבוע - כמחצה על מחצה דמי", והדין החל עליה חל ממילא גם על הולד ודינו להיות ספק מדין "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". אבל כשהאם אינה לפנינו וכל הנידון הוא כשרות הולד, אין חילוק בין אם האם הלכה לבועל או שהוא הלך אליה, ועל כן דנים את הולד לכשרות משום שיש לילך אחר הרוב.

ובשב שמעתתא בשמעתתא ד' פרק יח' כתב שהבית מאיר הקשה על הנודע ביהודה, שודאי מדאורייתא יש מקום לחלק בין דין האם לדין הוולד. אך השב שמעתתא העלה להלכה כדברי ה"נודע ביהודה" אך לא מטעמיה. ה"נודע ביהודה" סבר - שכשהאם בפנינו דין הוולד הוא כדין האם, ואם את האם דנים לספק ולחומרא משום שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כך יש לדון גם את הוולד, שהוא יוצא מהאם ודינו כדינה. לעומתו השב שמעתתא מבאר, על פי דברי הרשב"א שמייסד שאדם שלקח חתיכה מאחת החנויות, ויש לו ספק מהיכן לקח, הרי אף אם הולך למקום אחר, אין לקחת ממנו החתיכה, ואין אנו אומרים שהנוטל ממנו נולד לו הספק רק עתה, שלא במקום הקביעות, אלא הספק הוא ספקו של הראשון שלפנינו וספק זה נולד בשעת הלקיחה, ויש לדון בו דין "קבוע" שהוא כמחצה על מחצה. ורק אם מצאנו חתיכה שנפלה מאדם, למרות שברור שהוא נטל מאחת החנויות, אך הואיל ואינו בפנינו, הספק מתעורר רק עתה אצל המוצא, ושפיר יש לדון להיתר מדין כל דפריש מרובה פריש. והוא הדין אם דנים על האם, הואיל ויש ספק אם נבעלה לפסול או לכשר, ואי אזלא היא לגבייהו נמצא שהספק נולד במקום הקביעות, הרי אותו ספק הוא הן לגבי האם והן לגבי הוולד שעמה, אף שעתה כבר אינם במקום הקביעות. ורק אם דנים על הולד בלא האם, הואיל והספק מתעורר עתה, ואינו במקום הקביעות, הוי כ"נמצא" דאמרינן ביה הלך אחר הרוב, דכל דפריש - מרובה פריש.

ומכיון שבנידון דידן, הנידון הוא על כל אחד שמא אחד מאבותיו נשא אישה שהיא אשת איש לפי דין תורה, והנידון העומד לפנינו אינו אבות אבותיו, אלא הבא בפנינו, הרי עליו יש להכריע כדין כל דפריש מרובא פריש ויש להתירו.

עוד סברא מביא הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שם, שאפשר שאכן היה טעם וסברא להתיר את הכותים משום "משפחה שנטמעה נטמעה", אך ייתכן שזה חלק מהדין של חז"ל, שלא רצו להתירם אלא לדון בהם דין של ספק ממזר, וזאת משום, שאינם נשמעים לתורת חז"ל ונושאים הגרושות שנתגרשו שלא כדין תורה ומתערבים במזמרים הנולדים מאלה, ואם כן, באותם קהלים - שטעם החשש הוא לא משום שלא נשמעים לדין חז"ל אלא משום בערותם, בוודאי שהיה אפשר להכשירם משום הכלל של "משפחה שנטמעה נטמעה".

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל לאחר כל הצדדים שהביא, הכריע כי יש להתיר את קהל "בני ישראל" מהודו על פי שו"ת בשמים ראש בסימן ר"כ שכתב ב"כסא דהרסנא" "דהא דחשו חכמים גבי כותים משום ספק ממזר או עבד זאת משום שחכמים גזרו עליהם ועשו תקנה להבדיל הספחת הזה".

וביאר, שהגזירה שחכמים גזרו על הכותים לאוסרם כללה, שאף לא לדון עליהם שום היתר אף לא ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", ועל כן בוודאי אם האיסור שאסרו את הכותים משום שאינם בקיאים בגיטין וקידושין - שאין להתירם משום "משפחה שנטמעה נטמעה" וכדביארנו לעיל, שבחשש זה כל אחד ואחד הוא בחשש של ספק ממזר, ועל כן אין את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", אלא אף אם טעם האיסור של הכותים הוא משום עירוב ממזר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

או שפחה שהתערבו בהם שאז שייך הדין של "משפחה שנטמעה נטמעה", כיון שלא כל אחד בחשש זה אלא כולם בחשש מחמת אותו שהתערב, בכל זאת, מחמת שזה גוף הגזירה לבל יתערבו בישראל מהם, אף אם שייך להתירם משום "משפחה שנטמעה נטמעה" - אין להתירם.

והוסיף עוד, שעל פי הדברים שכתב בשו"ת בשמים ראש, שכל האיסור על הכותים ביסודו הוא גזירה שהרחיקו חז"ל אותם מישראל, והטעמים שנאמרו בגמרא הם הטעמים לגזירה, אך בפועל האיסור הוא לא מחמת כובד הטעם, אלא מחמת הרצון של חז"ל לאסור את הכותים לבל יתערבו בעם ישראל, וזאת משום שלא קיבלו עליהם את התורה שבעל פה, ועל כן קיבעו זאת בצורה של גזירה על כלל הקהל ולא תחמו את האיסור כפי מידות הטעם - אם משום שהתערב ממזר או שפחה, אם משום שאינם בקיאים בגיטין וקידושין.

אם אכן יסוד האיסור, לא היה מתוך רצון לאוסרם - משום שלא קיבלו עליהם תורה שבעל פה, אף אם סיבת האיסור הייתה משום שאינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין - היה אפשר להתירם משום הדין של "משפחה שנטמעה נטמעה", בניגוד לאמור לעיל, שההיתר הוא קביל אך ורק באם הייתה תערובת, אך לא אם הספק קיים על כל אחד ואחד אם הוא צאצא של ממזר או נישואי איסור, בכל זאת יש מקום להתיר אף אם זהו החשש, זאת הוכיח הגר"ש רוזובסקי זצ"ל מדברי הבשמים ראש בשם רבנו ברוך שדן שם להתיר את הקראים וזה לשונו:

ולא עוד דקי"ל כר"י פרק עשרה יוחסין שמשפחה שנטמעה בתוכנו עד שאין כאן משפחה ידועה של ממזרים או ספיקות כי אם אחרי הבדיקה והחיפוש, אין אנו צריכין לבדקן, וסתמא קאמר אם נטמעו ומה לי אם נטמעו בתוכנו או בין הצדוקים הרי ישראל הן ואפילו אם נידון כולם כרשעים גמורים וכו' מכל מקום ישראל הם ולא נאמר משפחה שנטמעה בין צדוקים.

הוכיח מכך הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שאף אם החשש הוא חשש על כל אחד ואחד - אומרים על כך את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", ואם כן, כל האיסור שיש על הקראים, על הצדוקים ועל הכותים הוא איסור הנובע מגזירה שגזרו חז"ל עליהם, ועל כן אין להקיש מאיסורם ולהחיל איסור זה אף על קהלים אחרים שלא גזרו עליהם ולא היה טעם לגזור עליהם כיון שלא עשו מאמצים להתבדל מדברי חז"ל ומקהל ישראל, וכל מצבם נגרם אך ורק מחמת בערותם, וכשהגיעו חכמים והתוודעו אליהם - קבלו כל מה שהורו, ועל כן הסיק שם הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שיש לדון בהם לכו"ע דין משפחה שנטמעה נטמעה.

והחזיק בשיטה זו הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ואמר, שאף שלדעת הגר"ש שקאפ זצ"ל בספרו שערי ישר שער ד', שבמקרה מעין זה - אין לדון על הולד את הדין של "כל דפריש מרובא פריש" ולהתירו כדעת הנו"ב שהובא לעיל, אלא יש להחמיר עליו ולאוסרו משום שהנידון הוא אינו מיהו הולד אם כשר או לא, ספק זה אומרים כאשר אנו לא יודעים ממי הוא נולד, ואז אמרינן שהוא פרש מהכשר, אך כאשר אנו יודעים ממי הוא נולד ואנו יודעים מיהו אביו והספק הוא אם אביו הוא כשר או לא, אין כאן נידון של "כל דפריש" אלא גדר של "קבוע", ועל כן ללא ההיתר של רבנו ברוך המובא בבשמים ראש להתיר מדין "משפחה שנטמעה נטמעה" - היה קשה להתיר, אך מכיון שמצאנו צד היתר - אין להרבות במחלוקות.

ובמאמר אחר ביאר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל את יסוד ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

בתחילה ביאר היתר זה על פי הסברא האומרת, שהרי על פי דין כל אחד שיש חשש שהוא ממשפחה שקרא עליה ערער, עדיין הוא ספק ממזר, וספק ממזר הרי הוא כשר מדאורייתא, ורק משום מעלה ביוחסין אסרו חכמים ספק ממזר, ועל כן במקרה והמשפחה נטמעה לא גזרו חכמים עליה והעמידו אותה על דין תורה ועל כן היא מותרת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סברא זו דוחה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, וזאת משום שההיתר של "משפחה שנטמעה שנטמעה" נאמר אף באופן שהתערב עבד או חלל במשפחה, והרי על ספק עבד וספק חלל לא נאמר שמותרים מדאורייתא כספק ממזר, ודינם ככל ספק דאורייתא שיש להחמיר בו, ומוכח מכאן שההיתר של "משפחה שנטמעה שנטמעה" אינו מתבסס על הדין שמדאורייתא ספק ממזר מותר.

והוכיח זאת הגר"ש, מכך שהרמ"א כשנקט היתר זה - לא הגביל זאת דוקא לפסול ממזר אלא הכליל את כל הפסולים להיתר זה, ועל כרחך שאין היתר זה משום שספקם לקולא, וזה לשון הרמ"א באבן העזר סימן ב':

הגה: וכל זה דוקא למי שיודע בדבר. אבל משפחה שנתערב בה פסול, ואינו ידוע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא. ומ"מ כשר הדבר לגלות לצנועין (כך משמע מהר"ן פרק עשרה יוחסין). ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה, אבל כל זמן שלא נתערבה מגליץ הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיפרישו מהם הכשרים (שם בהגהות אלפסי).

הרי שלא הגביל זאת דווקא לספק ממזר אלא כלל בהיתר זה את כל הפסולים שהתערבו.

ומלבד זאת הוסיף הגר"ש, שאין הטעם להיתר משום שספק ממזר מותר, שהרי דעת המשנה למלך בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה י"א היא שכל שנתערב ממזר בישראל ואיקבעא איסורא התערובת אסורה מהתורה ולא אומרים שספק ממזר מותר.

טעם נוסף שסבר הגר"ש לומר שזהו היסוד להיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" הוא, משום הדין של ביטול ברוב, שפסול שהתערב במשפחה דומה למיעוט איסור שהתערב ברוב היתר, שמדאורייתא דינו להתבטל ברוב, ורק משום שבעלי חיים חשיבי ולא בטלי - דינם היה לא להתבטל, אך כיון שדין זה שבעלי חיים לא מתבטלים הוא דין דרבנן - הרי באופן שנטמעה אותה משפחה שהתערב בה הפסול, לא החמירו חכמים והעמידו זאת על דין תורה שמתבטל ברוב וזהו היסוד להיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

אך גם זאת דוחה הגר"ש, שהרי דעת הכרתי ופלתי יורה דעה סימן ק"ו, דאדם באדם מהתורה לא שייך ביה דין ביטול ברוב. והוכיח כדעת הכרתי ופלתי מהמשנה למלך בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה י"א שכתב, שבמקרה וד' נשים ילדו ואחת מהם אשת ממזר - דין תורה כולם אסורים, משום שהוקבע כאן ממזר, ולכאורה מדוע שלא נדון דין רוב ונתיר את כולם? - אלא מוכח שלא אומרים באדם ביטול ברוב.

ועל כן הסיק הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שיסוד ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" הוא הלכה מיוחדת שקיבלו חז"ל בפסולי קהל וחללות, שהגמרא לומדת זאת מקרא "מגישי מנחה בצדקה" דצדקה עשה הקב"ה עם ישראל דכל משפחה שנטמעה - בטל מינייהו פיסולם.

עוד הוסיף שם הגר"ש רוזובסקי, שאין לחוש שמא נישאו לקרובי משפחה, משום שחשש זה הוא חשש שאינו שכיח ואף אצל הגויים אינו בנמצא ועל כן אין לאוסרם משום כך.

ולמסקנה קבע הגר"ש רוזובסקי זצ"ל וזה לשונו:

בזה הוראנו לדעת דיש יסוד להתיר את "בני ישראל" מהודו ולקבלם בקהל, ובפרט שכפי שכתוב בספרי התיירים והוא בספר "אבן ספיר" לא היה נהוג בהם נישואין אחר גירושין, ולא נהג בהם גירושין כלל, ואין חשש אלא לפי מה שכתב רש"י גבי כותים שמא אירעו אופני קידושין, שאצלם שלא ידעו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בטיב קידושין לא היה נחשב לקידושין, ונישאו לאחרים. ובעניין הקראים דן המבי"ט בתשובה לאסור גם מחמת חשש זה, אבל רוב הפוסקים דנו מטעם חשש הגרושות שגיטם אינו גט.

המורם מדברי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל הוא, שיש להתיר את עדת "בני ישראל" מהודו, וזאת משום שהכלל של "משפחה שנטמעה נטמעה" הינו דין וחידוש שאינו מוגבל, ובכל פסול שהתערב במשפחה ואינו ידוע, אומרים את הכלל של "משפחה שנטמעה נטמעה", ורק אם נתערב בזדון לא נאמר בו היתר זה.

פסק בעל "היביע אומר" זצ"ל

מרב הגר"ע יוסף זצ"ל (יביע אומר חלק ה' סימן י"א) בפסק דינו המפורסם להתיר את העולים מאתיופיה הסתמך על היתרו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ומכלל דבריו ברור כי הסכים עמו על תפיסתו כי אין לדמות את נדחי שבטי ישראל לקראים ולכותים וזה לשונו:

ז) איברא דלכאורה יש לטעון על הספקות וספקי ספקות שכתב הרדב"ז להתיר הקראים, (וממילא הוא הדין לפלשים), שאם כן למה אמר רבי אליעזר (בקידושין עה א), שכותי לא ישא כותית, ואמרינן (שם עו א) דהיינו טעמא לפי שאין בקיאים בתורת גיטין וקידושין, והרי יש בהם כל הספקות הנ"ל. וצריך לומר דאיסור הכותים אינו מכח הדין אלא שראו לגזור עליהם, וסמכו גזירתם על הטעם הנ"ל. וכן כתב בשו"ת היכל יצחק חלק א' (חלק אבן העזר סימן יג אות ג'). וכן כתב בכסא דהרסנא (סימן רכ). ובזה יש טעם לומר שאף לדעת האוסרים את הקראים לבא בקהל, ומשום דמשוו להו לכותים, וכמו שכתב בכיפור הגר"א אבן העזר (סוף סימן ד'), יודו לגבי פלשים שלא עשו זאת בכוונת זדון כמו הקראים, אלא משום חוסר ידיעה, ואילו היו ביניהם חכמים הבקיאים בתורה שבעל פה גם הם היו עושים כדבריהם, וכמו שכתב הרדב"ז הנ"ל. לפיכך אין מקום לגזור עליהם דין ממזרות, וכשרים הם לבא בקהל ישראל. וראה עוד כיו"ב במאמרו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בקונטרס "בני ישראל" (עמוד מז והלאה) ודר"ק.

פסק הגר"ש ישראלי זצ"ל

הגר"ש ישראלי בתשובתו שם, אף הוא דן על פי גדר האיסור של הכותים וההשלכות לעניין "בני ישראל" שבהודו, ואף הוא הסתפק בטעם האיסור של הכותים, ומדוע שונה דין הכותים מכל משפחה שהתערב בה פסול, שעל פי הכללים אפשר לילך אחר הרוב ואחר הכלל של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ועיין שם שהסיק, שכל החובה לבדוק ויש לחשוש באם התערב ממזר או פסול אחר אינו מחמת הדין וההלכה, אלא מחמת הגדר של "מעלה עשו ביוחסין", ועל כן, את האיסור עצמו היה אפשר להתיר מחמת רוב, אולם משום ש"מעלה עשו ביוחסין" - אין להסתמך על רוב, אך זאת לדעת הגר"ש ישראלי - רק היכן שיש ריעותא של זנות - לא סומכים על הרוב, אך אפשר להסתמך על ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ומכאן הוא מגיע למסקנה ביחס לקראים וזה לשונו:

וכאן הרי זה אצלם על ידי נישואין (ואין כאן ריעותא של זנות ולמה חששו? ומתוך: נראה לומר שכיון שבכוונה תחלה עוברים על דברי חכמים ואינם מקפידים על דיני קידושין וגיטין, כל נשואיהם גדר ריעותא של זנות עליהם על כן אסור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והוסיף:

אכן מהמשך דברי הריא"ז שהבאנו לעיל, אפשר לבאר הדבר באופן אחר, וזה לשונו שם:

ואמרו חכמים כל משפחה שנטמעה נטמעה והרי היא בחזקת כשירה הואיל ולא נתערבו בפסולים מדעת.

הרי לנו תנאי בהיתר משפחה נטמעה שהוא דווקא אם לא נתערבה מדעת ובכוונה תחלה, והדבר מסתבר מאד, שהרי זה מותר מגדר ביטול, והמבטל איסור במזיד אין האיסור בטל.

ועל כן למסקנה ביחס ל"קהל בני ישראל" מכריע הגר"ש ישראלי זצ"ל כי יש להתירם, משום שדינם שונה מדין הקראים, שאיסורם של הקראים נובע מ"מעלה עשו ביוחסין" והקפידו עליהם שמעשיהם היו מתוך כוונת זנות, ואף לא החילו עליהם דין היתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" משום שבמזיד, בכוונה ומתוך דעת עירבו פסולים ביניהם, מה שלא קרה ב"בני ישראל" מהודו – לדעתו, ועל כן אין להקיש בין דין הקראים לדינם של "בני ישראל", ואף הוא מצטרף להיתר כדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל - שיש להחיל עליהם את הדין של "משפחה שנטמעה נטמעה" ולהתירם.

פסקו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל

אף הגר"מ פיינשטיין דן בהיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", והביא בדבריו ב' סברות מכוח מה מועיל ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" - היתרים השונים מדבריו של הגר"ש רוזובסקי שהבאנו לעיל.

וזה לשון הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה אבן העזר חלק ד' סימן ט אות ב-ה:

אלא שגם עתה מותר ממש בנטמעה וממילא אין שום תקלה כשלא יגלה. ויש לפרש דין זה בב' אופנים.

(א) דלא הותרו לגמרי כשנטמעו, אלא דכל איסורן דעבד וממזר הוא רק להיודע שהוא עבד וממזר אף אם לא ידע שאסורין, אבל להאין יודעין שהוא עבד וממזר, אין שום איסור, ולא הוי כעובר בשוגג ובאונס. ולכן אין מחוייבין לגלות כיון שליכא תקלה אחרי שאין יודעין וממילא אסורין לגלות מפני כבוד הבריות הכשרין שנתערבו בהם. והוא הדין שאף בלא נתערב ליכא איסור להאין יודעין, דהא לפי זה מה שחלוק מכל איסורין הוא שבכל איסורין הוי עצם החתיכה והמעשה לבד האיסור, ולכן בכל אופן נעשה איסור, אך לעניין עונשין יש פטור אם היה שוגג או אנוס, אבל בממזר הוי הידיעה חלק בהאיסור, שההתחנות והתקרבות ממזרות ועבדות בכשרות הוא האיסור ולא עצם האיש, וכשלא ידע שהוא ממזר ועבד ונושא בחזקת כשר, נמצא שהיתה ההתחנות כשרות בכשרות שזה לא נאסר.

מחדש הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שהאיסור בחתנות עם פסולים תלוי בידיעת האיסור, וללא ידיעת האיסור לא חל איסור על עצם ההתחנות עמם, ועל כן ככל שהידיעה נעלמה גם האיסור לא קיים, ועל כן התחדש הדין של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ודימה זאת לידיעה בהלכות שבת וזה לשונו:

וכעין זה מצינו במלאכות שבת שאם לא ידע שעושה מלאכה אין שום איסור, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא נחשב שעושה מלאכה אף שעל כל פנים נעשית המלאכה בידיו, ורק בידע שעושה מלאכה אך שאומר מותר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

או ששכח שהוא שבת, אז הוי עושה איסור בשוגג. וכמו כן יהיה לעניין עבד וממזר וכל פסולי קהל, ולכן כשלא ידע שהוא ממזר ליכא איסור כלל ואין מחוייבין ממילא לגלותו כיון שליכא תקלה.

והביא ראייה לכך אף מהלכות אישות וזה לשונו:

וראייה קצת מהא דמותר ממזר בשפחה לטעם התוס' (בבא בתרא דף י"ג ע"א סד"ה כופין) דמחמת דהוא קדש ועומד לא מיתסר באיסור קדש, עיין שם ששייך טעם זה רק אם האיסור אינו על עצם האיש אלא על ההתחנות כשרות בממזרות, וכן לאו דלא יהיה קדש בעבד ושפחה הוי האיסור על התחנות כשרות בקדשות כדבארתי, לכן אין שייך איסור זה על ממזר בשפחה שהוא התחנות קדשות בקדשות. אבל אם האיסור הוא על עצם האיש בממזר ועל עצם האיש בעבד - אין שייך לחלק, כיון דעל כל פנים הם בשמות אחרים.

כלומר, מכך שהאיסור ש"לא יהיה קדש" לא נאמר על מי שהוא כבר קדש ועומד, אם כן, בהכרח איסורי אישות אינם איסורים על גוף האדם אלא על פעולת ההתחנות, ובמקום שהוא בגדר כבר של "קדש ועומד" אין עליו איסור חתנות משום שאינו סותר את איסור "קדש".

ומצאתי שאף הגאון ר' אלחנן ווסרמן זצ"ל בקובץ הערות סימן נ"ח אות ג' סבר כדעה זו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהאיסור ביוחסין הוא כשנודע האיסור, וללא שנודע - האיסור אינו קיים, וזה לשונו:

(ג) אבל בר"ן ריש פרק עשרה יוחסין כתב דקיי"ל כרבי יוסי דמשפחה שנטמעה - נטמעה, והיודע במשפחה שנתערב בה ממזר אינו רשאי לגלותו. ומשמע, אפילו לא נודע ספיקו, ואם כן גזירת הכתוב הוא בממזר שאינו אסור אלא אם כן נודע פסולו, וכל זמן שלא נודע - אין בו איסור.

כלומר, יסוד ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" נובע מכך שאף אם התערב פסול במשפחה מסוימת, כל אדם שאינו יודע על הפסול שהתערב במשפחה, לא חל עליו איסור להתחתן עם אותה משפחה.

ביאור ב' להיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" מביא הגר"מ פיינשטיין זצ"ל:

(ב) דלא מסתבר דיהיה חלוק בהאיסור בין ידע ללא ידע אלא דהותרו מצד שנתערבו ולא נודע מי הוא הפסול, ולכן לא יגלה אליהו. ואף שהוא יודע בכרוך מי הוא הממזר והעבד ויוצאי חלציו, ואם כן אין כאן "תערובות" כיון שיכול לברר, צריך לומר דכיון דידיעתו הוא מידיעת נבואה - אינו כלום לשנות הדין שנעשה לפי ידיעת בני אדם, דלפי ידיעתנו ניתנה התורה, ומה דהותר בדין תורה ברוב וחזקה ועדים וכדומה - מותר גם כלפי שמיא, אף אם ידוע שם שאינו כן, דלא בשמים היא, ולכן כפי שמסור לדון בארץ כן הוא הדין בהחלט, דאם לא כן לא היתה התורה מתרת שיוורו וידונו דין שקר, ולכן כיון שעד עתה היה היתר גמור להתחתן במשפחה זו ובהיתר נתחתנו בעוד משפחות מחמת שפסולי קהל מותרין בתערובות, והיה היתר גמור גם כלפי שמיא, לא יוכל אליהו בנבואתו לפוסלם. ואף מהיום והלאה לא יוכל לפוסלם בדין חדש דממזר ועבד לאלו שהיו ממזרים ועבדים בעצמן, דנהי שמה שנולדו מהם מכשרה ומכשר כיון שהיה היתר מלידתו אין לאסור בנבואה, משום שנעשה היתר שלא לאסור, אבל על האיסור עצמו היה לו לגלות ולאוסרו כיון שנאמן בנבואה, וכן אם נודמן שבין הוא והיא הם ממזרים שהיה לו לפסול גם הבנים דלא שייך לילך אחר הכשר, מכל מקום לא נפסלו שוב בגדלותם שלא נפסלו כשנולדו, ואף בהוכשרו אחר שנולדו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נמי לא יוכלו שוב להיפסל דהא עתה לא נולדו מערווה ומשפחה ואין נפסלם.

כלומר, העירוב יוצר את ההיתר, שמאותו העת שהתערב הפסול ולא חל עליו שם פסול, ממילא חל עליו שם כשר, ושוב אי אפשר לפוסלו, אף שבמקרה ונודע לאליהו פיסולו אין לו לספר על כך, כי לא מחילים שם פסול לאחר שהתערב כדין, וחל עליו משפט התורה להתירו.

ומסיק, שכפי שלאליהו אין את ההיתר לגלות - אף לעדים היודעים שהתערב פסול במשפחה אין להם לגלות אם אינם יודעים מי הוא הפסול וזה לשונו:

חזינן ממה שאליהו לא יגלה דהיתה המשפחה היתר כשנטמעה. ולכן אף אם יעידו שנים שנתערב במשפחה זו ממזר או עבד לא תיפסל המשפחה כיון שאין יודעין מי הוא הפסול הוא אף לפי עדותן משפחה שנטמעה שמוותר. ולכן אסור להם לגלות כיון שמצד הדין מותר, אף שיש הידור להיודעין להתרחק מהם, שמטעם זה מגלין לצנועין פעם בשבוע, מפני כבוד המשפחה ותקנת הכשרים שבהם, וילפינן זה גם כן מאליהו שאף שגם מידיעת נבואה יש ודאי הדור להתרחק ומכל מקום לא יגלה בשביל זה משום תקנתם, כמו כן אסור לעדים להעיד שיש תערובות פסול משום תקנתם כיון שמדינא מותר.

אם כן, אין זה היתר וודאי ובוודאי שאם ידוע מי הוא הפסול שהתערב אין עליו את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", אך כל עוד שהידיעה הינה על הספק, אין היתר להודיע זאת, שהרי התערובת יצרה שם היתר על הפסול ואין מחילים שם פסול על המשפחה.

אמנם הקשה שם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, אם כן מדוע לא נאמרה הלכה זו - להתיר את הכותים שהתערב בהם פסול ואין ידוע מי הוא ולא יזו משפחה התערב.

על כך ענה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ודעתו כדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל וזה לשונו:

אך יקשה מהא דאמר רב נחמן בקידושין בדף ע"ו ע"א שממזר מאחותו וממזר מאשת אח נתערבו בכותים ופסלום מחמת זה, הא לפי זה לא נאסרו בתערובות כשאין ידוע? ולאופן הראשון - ניחא, דהתם ידעו כו"ע ואסור להיודעים. וצריך לומר או שבכותים שנתערבו במזיד קנסום ואסרום מחמת זה. או שבכל מקום אסרו מדרבנן התערובות ומכל מקום אסרו לגלות כיון שמדינא מותר, וחזינן שאליהו לא יגלה אף שגם כן יש לאסור מדרבנן משום דתקנתם עדיף מאיסור דרבנן כמו כן אסרו לעדים לגלות אף שאסור מדרבנן והם אמרו והם אמרו.

מסיק הגר"מ פיינשטיין כדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, שהאיסור על הכותים היה גזירה מיוחדת שאסרו עליהם ואף אסרו להחיל היתרים עליהם וקנסו אותם לבל יתערבו בהם.

יוצא מדבריו, שהכותים נאסרו מדין קנס וגזירה ולא מטעם סברא בלבד, ועל כן אין לדמות להם את שאר קהלים שהתעורר ספק ביהדותם שיש להכשירם מדין "משפחה שנטמעה נטמעה", שההיתר לדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל משני טעמים: א. משום שהאיסור של חתנות אינו איסור כחתיכה האסורה שאסורה בחפצא שלה אלא האיסור הוא איסור להתחתן עם פסולים וככל שהידיעה מי הוא הפסול נעלמה ואינה בידיעה אין איסור להינשא עם פסולים, ועל כן אף אם ידוע שיש ספק פסול במשפחה זו אין לפסול ואין היתר לפרסם משפחה זו. ב. משום שלאחר שחל עליה דין היתר אין היתר לפרסם פסלותה שהרי היא מותרת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובאשר לכותים הכריע הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שהאיסור עליהם אינו מחמת הדין אלא מחמת קנס שקנסו חז"ל לבל יתערבו בהם.

על אף שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל לא התייחס לקהל בני ישראל, יש בדבריו לכאורה מקום להפריד בין הגדרתם ודינם לבין הגדרת הכותים ודינם, ועל כן היה נראה להכשיר אותם על פי דבריו.

פסק הגר"ש טנא זצ"ל

אף הגר"ש טנא זצ"ל דן בסוגיה זו, ונראה שהוא חלק על הגר"ש רוזובסקי והגר"מ פיינשטיין הן בהגדרת האיסור שחז"ל הטילו על הכותים והן בהגדרת ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה", אף שבמסקנתו הוא לא יצא חוצץ כנגד ההיתר העקרוני, ולהלן תורף דבריו:

הגר"ש טנא זצ"ל, בניגוד לדעתו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל והגר"מ פיינשטיין זצ"ל סובר, שהאיסור על הכותים, כפי המשתמע מדברי הסוגיה, נבע מהאיסור שיש על כל יחיד ויחיד, ולא משום גזירה שרצו חכמים להבדילם מכלל ישראל הכשרים. למסקנה זו הוא הגיע מכמה הוכחות:

א. מדברי הרמב"ן על הסוגיה לעיל שביאר את שיטת רבי אליעזר האוסר כותים לבוא זה בזה וביאר הרמב"ן וזה לשונו:

רבי אליעזר משום ספק ממזרות פוסל, דומיא דשתוקי ואסופי, ולומר שאין להם תקנה לעולם ואפילו באו לכלל מצוות ולהתגייר אסורים זה בזה, דאילו בעודם כותים ודאי לא צייתי אלא כשבאים לחזור בהן ולהתנהג במצוות על פינן וקאמר אין להם תקנה לא משום פסול יוחסין חששו בהן ולא גירות בלבד.

מוכיח הגר"ש טנא זצ"ל, שמכך שהאיסור על הכותים, על פי דברי הרמב"ן, הוא אף לאחר שחזרו בהם וקיבלו עליהם להתנהג במצוות כדת, על כורחך, שאיסורם אינו משום גזירה אלא משום שחל על כל יחיד ויחיד איסור דיני, וכך ביאר: "כי אם הגזירה היתה מפני שרצו חכמים להבדילם מכלל ישראל הכשרים, הרי אין טעם להרחיקם כשחוזרים לדת תוה"ק וחיים כישראלים כשרים, והדעת נוטה שאם אין יסוד בהלכה להטיל עליהם איסור ממזרות וכדומה אלא מפני שרצו להרחיקם אסרו עליהם גזירה בעלמא, הרי שיש לקבלם אם חוזרים ולהעמידם על דרך ישרה".

ב. עוד הכריח את שיטתו מכך, שלדעת רבי אליעזר - כותים אסורים לשאת כותים וכדין שתוקי שאסור בשתוקי, וכך נפסק להלכה בטור, (למרות שברמב"ם לא נפסק הדין שכותי בכותי אסור), בהכרח, שאם האיסור היה רק כדי להבדילם מישראל, מדוע היו צריכים חז"ל לגזור ולאוסרם להינשא זה בזה, אלא על כורחך, שאיסורם הוא משום הדין וההלכה שכל אחד ואחד מהם הוא אסור מדין ספק ועל כן אף בינם לבין עצמם הם אסורים.

ג. עוד הוכיח הגר"ש טנא זצ"ל, לדעת הראשונים בביאורם את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי אליעזר, שרבי ישמעאל לא חולק על כך שיש לאוסרם להינשא זה בזה, אלא סברתו היא שהאיסור שיש על שתוקי הוא מדין מעלה עשו ביוחסין, וזאת מעלה שיש לישראל ואין לכותים כשבאים להינשא זה בזה, ועל כן אין לאוסרם, ולדעת רבי אליעזר אסרו אותם כפי שאסרו ישראל, ומכאן הסיק הגר"ש טנא - לעניין קהל "בני ישראל" בהודו, שהחשש שהם התערבו בקהל ישראל - שיש לאוסרם, וגם רבי ישמעאל שלא אסר כותים לבוא זה בזה, אך במקום

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהחשש הוא שיבואו להתערב בישראל - אף רבי ישמעאל ורבי עקיבא יודו שיש לנהוג איתם כדין ישראל ולאוסרם, שהרי במקרה כזה בוודאי שמעלה עשו ביוחסין.

ד. עוד דן שם הגר"ש טנא זצ"ל לאסור את "קהל בני ישראל", היות ויש לדמותם לאנוסים שהכריע הרמ"א אודותם בסימן ד' בדרכי משה, שדן בעניין האנוסים להתירם מפני שרובם כשרים, היות והחשש היחידי הוא שבא על אשת חבירו בלא גט, ובזה אזלינן בתר רובא, ורוב בעילות הן אחר הבעל וכשרים הם.

הגר"ש טנא זצ"ל הקשה על טעמו של הרמ"א - להתיר את האנוסים - משום שתולים ברוב בעילות אחר הבעל, שעל פי פשטם של דברים אין לו משמעות לעניין האנוסים, ובשביל להכשיר צריך תרי רובי - דבר שלא קיים באנוסים, וכיצד התיר הרמ"א על פי רוב אחד? וביאר את דבריו של הרמ"א בשתי אפשרויות: א. בחשש של מיעוט כזה כפי שהיה אצל האנוסים וכדי להתיר בקהל מועיל רוב אחד ואפילו רוב כזה. ב. במיעוט שמעולם לא הוחזק מיעוט זה, אין להחמיר בדיני רוב, ואין צורך בתרי רובי ומועיל כל רוב.

ומכאן הגיע למסקנא - שה"אנוסים" לא היו מוחזקים כפסולים, ואדרבא כל צדדי ההלכה היו נוטים להתיר מאשר לאיסור, כיון שבכלל לא היו מקיימין נישואין כדין, ואם היה קיים חשש שפסול התערב בהם אזלינן בתר רובא וכאמור לעיל, שאף המיעוט לא היה מוחזק שהוא קיים ולכן הקיל בחד רובא.

מכאן הסיק לעניין קהל "בני ישראל" שבהודו, שכל צדדי ההיתר הקיימים באנוסים - לא ידוע אם קיימים בהם, ועל כן כתב: "שחלה חובת בירור ההלכה אם יש להתירם רק בהסתייגות, ועל כל מקרה של נישואין יהיו זקוקים לערוך בדיקה במשפחות".

ומכיון שבאוצר הפוסקים סימן ב' מקילים כדעת הטור - שאף מי שאין משפחתו ידועה אין צריך ראייה ליוחסין, אך בספר קרית חנה דוד הגביל היתר זה בתנאי שדווקא כשאנו רואים אותו מתנהג כדת משה וישראל בכל ענייניו, אבל בלאו הכי ומכל שכן כשרואים שאינו נוהג כדת ודאי חיישינן לכ"ע ואין משיאין לו אישה, על כן כתב להכריע:

"בנידוננו, כשידוע שהיו רחוקים מדת, ועקב היותם רחוקים מדת כפי שנמסר ריחק אותם רב גדול לפני מאה שנה ואסר לישראל כשר להתחתן אתם, ואף שלא ידוע לנו מה היה מקורו לאיסור זה ועד היכן הגיעה מדת הפסולים שביניהם על כל פנים הדעת נוטה כי מספיק לנו איסור זה שהוטל בעבר לחשוש בעתיד אם נחליט להתירם, אך בהגבלה ובהסתייגות שנצטרך לבדוק בכל מקרה של נישואין כדין משפחה שקראו עליה ערעור ואין לה חזקת כשרות וכו' מסקנת הדברים לפענ"ד היא שיש לבחון את מצבם בעבר אם לא היו פרוצים בעריות כגון להתיר יבמה לשוק או להתיר אישה נשואה בלי גט, וכמו כן בכל מקרה של נישואין יהיו זקוקים לבדיקה כדין משפחה שקראו עליה ערעור".

אם כן לדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אף שלא התייחס במפורש ל"בני ישראל") דינם של כת "בני ישראל" מהודו תלוי בהגדרת הדין של הכותים, ומכיון שלדעתם האיסור על הכותים היה משום גזירה ועל "בני ישראל" מהודו לא גזרו על כן אין לאוסרם, ויש להתירם מדין "משפחה שנטמעה נטמעה".

לדעת הגר"ש טנא זצ"ל, בשונה מדעתו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, יסוד האיסור של הכותים הוא איסור הלכתי וכפי שהגמרא אמרה ולא איסור משום גזירה, וחששות אלו קיימות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף ב"קהל בני ישראל" מהודו, אך בהתקיימו תנאים מסוימים ולכשיתבררו פרטים אודותם אפשר יהיה להכשירם.

פסק הגר"י הרצוג זצ"ל והגר"י נסים זצ"ל

אף הרה"ר לישראל הגר"י הרצוג זצ"ל דן בנושא זה, ותורף דבריו הם - שהאיסור על הכותים היה משום גזירה וכדברי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ולדבריו אותם חששות שהיו בעבר על הקראים קיימים גם על כת "בני ישראל" מהודו, שמא אלו שהתקדשו בפניהם אינם פסולי עדות, וממילא יש לחוש לקידושיהם, ומאחר שגיטיהם אינם גיטין הרי יש חשש של ממזרות. ואף אם אין חשש שיש ביניהם עדים כשרים הואיל והם פסולי עדות וקידושיהם אינם קידושין, אך שמא התקדשו בפני יהודים כשרים, בין אם בתחילת התבדלותם היו כשרים ביניהם ובין אם התקדשו בפני כשרים שהיו ביניהם, והואיל וגירושיהם אינם גירושין - נוצר חשש ממזרות.

אך מכיון, שכפי שלגבי הקראים הרי זו מחלוקת בין גדולי עולם ואי אפשר לנו להכריע ביניהם - לדבריו, אם כן דינם כדין ספק ספיקא, ספק בדין וספק במעשה, ספק שמא הלכה כמתירים, ואם תימצי לומר שההלכה כדעת האוסרים - הרי אין זה אלא דין של ספק ממזרות ואיסורו מדרבנן ויש להתיר אף יותר מספק ספיקא.

ועל כן הקשה, שהיות וכל הדברים הללו הנכונים לעניין הקראים ולעניין כת "בני ישראל" היו נכונים אף לעניין דינם של הכותים, ואם לעניין הכותים דינם לאסור, אם כן כיצד יש להתיר קהלים אלו.

ועל כורחך הסיק, שהאיסור על הכותים היה איסור של גזירת חז"ל - כדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ולא איסור הלכתי על פי הדין - כדעת הגר"ש טנא זצ"ל, משום שעל פי הדין מצטרפים הרבה ספיקות לקדירה אחת, ודינם להיות מותרים וכפי שהרדב"ז התיר את הקראים.

והסיק:

"אלא שגזרו על הכותים, ויש לנו לפרש שהכוונה שחז"ל ברוח קדשם מצאו לחובה לגזור עליהם, ואמנם סמכו את גזירתם על החששות הללו אבל לא שבלי גזירתם היה כבר איסור גמור במציאות מטעם החששות הללו בלבד, אם כן כל היכא דגזור - גזור, ומצינו שגזרו על הכותים וגזרתם לעד עומדת. אבל לא מצינו שגזרו על כת זו ואין לנו לגזור מעצמנו אלא לדון עליהם על פי יסודות ההלכה".

ובהמשך הוסיף ואמר:

אבל על "בני ישראל" לא מצינו גזירה מפורשת. ומה שלא התחתנו אתם יהודים עד היום כמובא בספר אבן ספיר אין זה בכלל קבלה על עצמם שאסור להתחתן בהם לעולם דהרי טעם גדול היה בדבר שהיו כופרים בגירושין ובחליצה וביטלו טבילת נדה, וכלום היה צריך טעמים אחרים להבדל מהם? אבל עכשיו שקיבלו עליהם כל המצוות הרי אותם ששומרים תורה ומצוות מותר להתחתן בהם ואין כאן כלל איסור מטעם קבלה על עצמם.

לאחר העיון, נראה שדין כת "בני ישראל" שונה מדין הקראים. בעניין הקראים נחלקו גדולי עולם וכו' ומה עוד שכבר החמיר הרמ"א ז"ל בדינם וקשה להקל כנגד המפורש בשו"ע, אבל בעניין בני ישראל לא נאמר כלום ושוב העיד ר' יעקב ספיר בספרו אבן ספיר שב"בני ישראל" לא הייתה תערובת כל שהוא במשך שנים רבות ונזהרו מנישואים עם גויים ואם כי לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ידעו מענייני גיטין יבום וחליצות הרי נהגו שלא להוציא אישה מבעלה אלא כל אישה כי ימצא בה ערות דבר חזרה לבית אביה וישבה אלמנות חיות עד יום מותה.

והסיק:

על כן לאור כל מה שהעליתי נראה לע"ד שאין לאסור החיתון עם בן הכת ההיא המחזיק ביהדות גמורה ומתנהג כיהודי כשר בכל הנוגע לדיני וקדשי ישראל.

ובתשובות לרב הראשי לפתח תקוה אף התירם מכל החששות ההלכתיות לאסורם, שהעלה הרב המובהק מבגדד כאמור לעיל על פי ההיתרים הבאים:

החשש שהזקוקות ליבום שביניהם נישאו מהן לשוק בלי חליצה - לדעת הרב הרצוג זצ"ל - ולד יבמה לשוק ממזר מדרבנן ובוודאי משום ספק זה אין להחמיר כלל.

החשש שאין אצלם גיטין - התיר הרב הרצוג זצ"ל משום "שנאמנים עליו דברי הרב יעקב ספיר בספרו אבן ספיר שכתב בפירוש שאצלם המשולחת במעלה חוזרת לבית אביה וישבת אלמנות חיות כל ימיה".

ובנוסף שמא קידושיהם לא היו קידושין.

ובנוסף יש להתירם לפי דעת הנו"ב האמור לעיל, שכל אחד מהם דינו כדין פרש ממקום הקביעות ויש להתירו.

ולחשש שמא היו שם עדי קידושין כשרים אין לחשוש אם משום "שהיו גם עדים פסולים בערבוביא" אם משום "שבוודאי לא ייחדו את הכשרים".

הרב הרצוג זצ"ל ציין שאף הראשל"צ הרב עוזיאל זצ"ל התירם.

וסיים הרב הרצוג זצ"ל שיש לברר - שהבא להינשא אינו צאצא של נישואים לאחר גירושין ויש להתירם.

ובחליפת מכתבים נוספת בין הגר"י הרצוג זצ"ל לבין הגר"י נסים זצ"ל דנו - באם יש לחשוש לא רק לענייני עריות מחמת שהגיטין לא היו גיטין, אלא שמא יש לחשוש מחמת כל ענייני העריות, שמשמע מדברי הרב יעקב ספיר שלא הקפידו על כך, שכתב: "וסדר עריות ושניות כמצות התורה" שלהבנתם - סדר עריות ושניות כמצות התורה הם לא הקפידו.

אך הגר"י הרצוג עמד על כך להתירם וזאת משום שיש להסתמך על דברי העין יצחק סימן ה' ס"ק ד' שביאר שלאחר שחז"ל ביטלו את יצר העריות - שאין חשש לזנות של קרובים, וממילא זהו חשש כה קטן שאין לאוסרם בשביל חשש זה.

אף הגר"י נסים הסכים עם הגר"י הרצוג, אך הגביל זאת רק לערוות אחותו ולא לשאר עריות, ואם כדברי הרב ספיר היה חשש של עריות הרי שיש לחוש לכך.

אך התיר זאת - משום העדויות של רבני צפת שהתפרסמו בשנת תר"ל - שמדבריהם יוצא - שהם לא חשש לכך, ואדרבה כתבו שיש לקרבם "לקרותם לתורה ולצרפם לעשרה וכו' אין נגרע דבר מישראל הכשרים".

ועל כן הצטרף הגר"י נסים להתירו זה של הגר"י הרצוג.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסק הגר"א וולדנברג זצ"ל – "הציץ אליעזר"

לעומת כל המתירים שהובאו לעיל, עומד פסק ההלכה של הגר"י וולדנברג זצ"ל בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' סימן כ"ה פרק ג' ולהלן חלקים מתשובתו.

הציץ אליעזר דן אם מותר לחלל שבת על אדם בן כת "בני ישראל" מהודו.

בראשית דבריו מביא סקירה היסטורית של הכת כפי שמצא בספרים וזה לשונו:

הכת הזאת בני ישראל היא בבחינת אסופית זה כאלף ושבע מאות שנה בקירוב, הם באו בקומץ קטן ממקום שבאו, וקנו להם שביתה בהודו בערי באמביי פונא וסביבותיהם. המה ישבו שם בודדים ומבודדים מבלי שאיש מבני ישראל ידע עליהם ומבלי שהם עצמם ידעו מאין ומאן הם, ולא ידעו מספרי - קודש ישראליים וגם לא מבית כנסת ותפלה, כאלף וחמש מאות שנה. רק כמלפני מאה וחמשים שנה כשהתחילו לבוא לעיר באמביי איזה יהודים סוחרים מערי באגדאד ובצרה אשר בבבל לסחור את הארץ ואחר כך להשתקע בה, התחילו לחקור על אודות הכת הזאת שבאו במגע אתם. וכל מה שנודע על אודותם מיוסד רק על פי הגדות בעל פה ועל יסוד השערות בעלמא, כי כמו שלא נשאר להם מאז שום ספר מספרי התורה הק' ודת ישראל בכתב רק זיכרון דברים של דינים ומנהגים ואמונות בעל פה, כן אין להם בכתב ספר מדברי ימיהם וקדמוניותיהם והימים אשר עברו עליהם מרחוק ומקרוב רק ספירות והגדות (אבן ספיר ח"ב פרק ט"ו). הבעל אבן ספיר (הנוסע המפורסם אשר היה ת"ח והסכמות לו על ספרו מרבני ירושלים) מספר בספרו שם כי במשך חורף שלם ישב בקרבם וחקר והתחקה על שרשי השבט הזה הנקרא בשם בני ישראל, ותוצאות מחקריו והתחקויותיו מתחלקות לשתיים, האחת מציאותית והשניה השערתית. (וזה היה בין השנים תר"כ - תר"ל, כי את ספרו הדפיס בשנת תרל"ב). התוצאה המציאותית, כי ראשית בואם לשם זה כאלף ושש מאות שנה, ובבואם לא לקחו עמם מכל מחמדיהם וספרי תורתם אולי אך מעט מזעיר, ואחר כך משטף מי הים בשברון אניותיהם לא נשאר להם כל מאומה מספרי התורה ודברי ימיהם - אם היה להם - ולא ידעו רק מאשר הייתה בידם שומה בפיהם בדורות הראשונים ההם, ואחר כך הלכה והתמעטה גם הידיעה והקבלה הזאת והייתה הלוך וחסור עד שלא נשאר אצלם לזיכרון רק מעט מזעיר ממצות ד' אשר לא תעשינה - בדרך כלל - וממצות המעשיות והתלויות בלב ובאמונה גם כן מעט על פי הקבלה מאבות לבנים דור לדור יודיע אמונת האומה בדרך כלל (שם פרק ט"ו). וההנחה ההשערתית כי מכל דבריהם וענייניהם מנהגיהם ואמונתם נראה ברור בעליל שהם מזרע בית ישראל יוצאי ירך יעקב, ככל היהודים הנפוצים בגולה, ולא התערבו עם כל אומה ולשון, כי אינם מתחתנים עם העמים אשר סביבותיהם - רק הם ביניהם - ואינם אוכלים ושותים עמם ולא יתערבו על הגוים כלל (שם).

לאחר ההקדמה הזו דעתו להלכה היא, כי אין אפשרות להתירם, והודף הוא אחת לאחת כל טענה של הפוסקים הנ"ל להתירם.

לגבי ההיתר שרצה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל להתיר - על פי שו"ת בשמים ראש שדן להתיר, משום שעל הכותים הייתה גזירה של חז"ל, ועל מה שגזרו גזור ואנו אין לנו לחדש גזירה חדשה - על כך מגיב הציץ אליעזר וזה לשונו:

וראה זה דמהגמרא דקדושין הנ"ל כותב באמת רבינו הגר"א ז"ל באה"ע סי' ד' ס"ק ק"א להביא כמקור לאיסור הקראים. [ומה שמצינו בספר בשמים ראש בכסא דהרסנא בסימן ר"כ שכותב לבאר דמה שחשו חכמים גבי כותים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משום ספק ממזר או עבד, התם חכמים גזרו עליהם ועשו תקנה להבדיל את הספחת הזה, וזאת בכדי להעמיד כביכול דברי רבינו ברוך שמביא, אין לסמוך על דבריו כלל, ואין לבנות עליהם שום יסוד, דכידוע כבר הוכח זיפופ ע"י גאוני הדורות, וקורים לו בשם "כזבי הרא"ש", ועלינו ללכת בזה בעקבות המהרי"ט והגר"א ויתר גדולי הפוסקים שכן מסתייעים מההיא דכותים, ואשר כן הוא גם המשמעות הפשוטה של הסוגיא, שלא הזכר מגזירת חכמים ותקנה מיוחדת שעשו על כותים בכדי להבדילם, אלא אך גלל זה שאין יודעין בטיב גיטין וקדושין, ונאסרו לכן עפ"י דין].

ואף על הטענה שהועלתה, שלכת זו לא היתה חזקת איסור שאכן התערב בהם איסור, ולא היה ברור שאכן היו כאלו שנישאו כדת והתגרשו שלא כדת ונישאו שוב, שהרי העיד אבן ספיר שהגרושות היו חוזרות לבית הוריהן וחיות כאלמנות כל חייהן – טען על כך הציץ אליעזר וזה לשונו:

דון מינה גם כלפי הכת בני ישראל דמכיון דבכל הדורות לא היו בקיאים בטיב גיטין וקדושין הרי אין לבניהם חזקה דכשרות, ולא עוד אלא שבמקרה דנן גם בחזקת איסורא קיימא מאז שנודע על ידי יהודי בגדד על מציאותם זה יותר ממאה שנה, וכפי שמעיד הבעל אבן ספיר כי היהודים שבאו לפה בקרוב לא יתערבו עמהם, וכדמעידים על כך גם עד היום רבני ובאי בגדד, וכאשר גם פסקו דינים לאיסורא הרבנים הגדולים ובדיה"צ דבבל, וגם לרבות בדיה"צ של עדת הספרדים בירושלים וכו"ל. וברור כי יהודי בגדד בהיותם קרובים להם יודעים יותר עליהם ועל מנהגיהם ולא לחנם גזרו איסור החיתון עם הכת הזאת עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם.

כלומר אדרבה, היות וכבר הורחקו מכרם בית ישראל, לאחר שבני בבל הרחיקו אותם וגזרו לבל יתחתנו בהם - הרי הם בחזקת איסור, ואין לנו נתונים חדשים היכולים להתירם מאיסור זה, כך שאין להסתמך על חוסר ידע בפסולים שאולי התערבו בהם, כי המצב הוא שהם בחזקת איסור ובשביל להתירם – צריכים להתחדש נתונים שלא התחדשו.

ועל הסברא שדנו הפוסקים הנ"ל - להתיר מדין "משפחה שנטמעה נטמעה" אף על כן זה - הגיב על כך הציץ אליעזר ודחה אותה וזה לשונו:

ברור גם שאין לבוא על אנשי הכת הזאת מדין "משפחה שנטמעה נטמעה", דמלבד זה דהרי נושאין מדעת על פי גירושין שעושים שלא כדין, ואותו הדבר גם לגבי שאלת העריות, וב"מדעת" - אין דין של טמיעה (עיי' בשלטי הגבורים בקדושין שם בשם ריא"ז), לבר זה אין לפנינו טמיעה כלל, דכולם בהך ספיקא קיימא לגבי דידן, והמה גלויים וידועים בשמם המיוחד וכן בכל הליכותיהם ומנהגיהם, וכולם המה איפוא כמין בפני עצמו. [וסברא כזאת כותב בספר שו"ת מפי אהרן חאה"ע סי' כ"א מובא גם באוצה"פ סי' ד' ס"ק קע"ה אות י' ענין קראים, דהקראים הם מין בפני עצמו ולא נתערבו ואין להם ביטול עולמית ע"ש]. וכל כולם מצד עצמיותם, ולא מצד תערובת, בהך ספיקא קיימא שמא נשא אחד מאבותיו אשת איש גרושה שלא כדין תורה או אישה שביטלו קידושיה שלא כדין, או דילמא נישאו לאחת מהעריות, או דילמא היא נכרית. ומעולם לא הוחזקו אצלנו בחזקת כשרות. ומיד עם תחילת בואם להודו, כבר נולדו כל הספיקות עליהם.

כלומר, לעומת טענות הפוסקים המובאים לעיל, שיש להחיל על כן את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" - טוען לעומתם הציץ אליעזר, שאין היתר כזה לכת שביודעין נוהגים להטמיע ספקות אלו ואיסורים אלו בתוך עצמם, ואין זה כשל בודד של משפחה זו או

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אחרת בקהל שהוחזק ככשר, אלא כל הקהל כולו - מתחילת היווסדותו נוצרו ספקות של איסורים, ועל כך לא מחילים את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ועל הטענה - כי על כל אחד יש לילך אחר רוב ולהכשירו, וכדעת הנו"ב שכאשר הנידון הוא הולד ולא על האם והיא אינה לפנינו יש לדון "כל דפריש מרובא פריש" - הגיב על כך הציץ אליעזר וטען - כי אין לדון ולילך על פי רוב בכת זו וזה לשונו:

ועוד זאת בשו"ת מהרי"ט שם מדי דונו בשאלת האנוסים (לענין יבום שהיבם לא רצה לבוא משם ליבם או לחלוץ לזקוקתו) כותב טעם דלא שייך לומר בהו זיל בתר רובא שלא נשאו נכריות, מפני הואיל ונשתקעו בזרותם שם מאה ועשרים שנה ורובם ככולם אף על פי שיודעים שישראלים הם וכופרים בע"ז מכל מקום כל איסורי תורה נעשה להם כהיתר, אם בחשבם שהם אנוסים בכך ואם מפני שאין להם ידיעת בית רבם, עיין שם ביתר אריכות. ואם ככה כותב המהרי"ט על טמיעה של מאה ועשרים שנה בלבד, מה נאמר ומה נדבר על טמיעה של כאלף ושבע מאות שנה כאנשי הכת בני ישראל מבלי שיהיו בקיאים כלל בטיב גיטין וקידושין ומבלי שיהא להם כמעט כל הזמן ידיעת בית רבנן מדיני התורה בכלל, לכן בודאי הגמור דבכה"ג לא שייך למימר בהו זיל בתר רובא, ואין להם איפוא חזקה דכשרות כלל.

כלומר, אין רוב שאפשר ללכת אחריו, כיון שכל הכת כולה יש לה דין של ספק איסור ואינה מחולקת לרוב ומיעוט שאפשר לומר על מאן דהוא שהוא מהרוב הכשר.

גם כנגד טענתם, שאף אם היה איסור שהתערב בהם אין זה אלא מיעוט, ובשביל מקרה אחד שהוא בספק אין לפסול קהילה גדולה - עונה על כך הציץ אליעזר וזה לשונו:

וכשהדין עליהם בא באופן כללי נראה דאז גם בחששא של מיעוטא דמיעוטא ולא הוחזקו כולם באיסורא, יש להם מכל מקום גם כן דין של כמחצה, דהרי בדוכתייהו קביעי (עיין יבמות ט"ז ע"ב ורש"י ד"ה בדוכתא דקביעי), ובדומה לזה מצאנו בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' ט"ו, בדונו על האנוסים בשאלת יבום, שכותב דמכיון שהאנוסים קבועים מכמה דורות ולפעמים אחד מעיר או אחד מאלף נושאים נשים גויות, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אם כן יש ספק על היבם שמא הוא מאותם שאביהם נשאו נשים גויות עיין שם. ועל אחת כמה כבנידונו שהאיסור ניכר וכולם בהך ספיקא קיימא לא מצד תערובות כי אם מצד עצמיותם, ועיין שם במהרי"ט מה שכתב עוד בזה, וכן מה שכתב בזה גם בשב שמעתתא שמעתתא ד' פרק י"ח ובפ"ת אבן העזר סימן ד' ס"ק מ"א מה שכתב בשם הקהלת יעקב מהגאון בעל נתיבות המשפט, עיין שם, והדברים ארוכים.

לאמור, מציאות הספק על כלל הקהילה גורמת להחזיק את כולם במצב של ספק איסור וכדין כל קבוע כמחצה על מחצה קיימי.

גם באשר לקביעה כי אותן נשים שהתגרשו אינן נישאות שוב אלא חוזרות לבית אביהן דוחה הציץ אליעזר וזה לשונו:

מלבד כל זה היו עדויות מאנשים מהימנים דמשם כי על כל פנים אחרי עבור מספר שנים מאז שהבעל אבן ספיר ביקר שם, נפרץ הדבר אצלם, ואשה שהתגרשה באמירה בעלמא הולכת ומתחתנת לאחר.

זאת אומרת, שאף טעם היתר זה שלא נישאו אחר שהתגרשו - בטל, כי ההנהגה הזו השתנתה, וממילא חשש הממזרות התחזק ונהיה ממש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועל כן מסיק הציץ אליעזר לאיסור וזה לשונו:

לפי כל האמור יש להניח כי הכת בני ישראל המה בספק שקול על מוצאם הגזעי, ומה גם בהצטרף לזה ההתערבות הגויית הברורה במשך הדורות בקרב מחנם כתוצאה מחיתון עם עמי הניכר, וקבלת גרים מהם שלא כדין. ובהיות ואינם שומרים על דיני העריות – ועל כל פנים לא שמרו עליהם הרבה מאות בשנים בהיותם שקועים בבערות גמורה – ולא על דיני חליצה ויבום, ואינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין, ומגורשת דידהו הולכת ומתחתנת לאחר, לכן יוצא שהמה בגדר של ספק נכרים וגם ספק ממזרים, באופן שאין תקנה להם לבוא בקהל ד' אפילו אם יסכימו להתגייר, דכל ספק הוא בבחינה של צרה לספק שכנגדו.

פסק הגר"מ שטרנבוך ומרן בעל "הקהילות יעקב"

אף הגר"מ שטרנבוך שליט"א אסר את קהל "עדת בני ישראל" מהודו. זאת משום נתונים חדשים וידיעות היסטוריות שנגלו לעיניו, על פי מאמרים בעיתונים מהתקופה ההיא, המלמדים כי היו נישואי תערובת בתוך הקהל, ולמרות האיסור שלדעתו יש להטיל עליהם, אך במקרה והבא לפנינו יעבור גיור ויהיה ברור כי הוא שומר תורה ומצוות, יש לקבלו.

הגר"מ שטרנבוך שליט"א צירף לפסק דינו את מכתבו של מרן בעל "הקהילות יעקב" המצדד אף הוא לאוסרם.

בנוסף סבור הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאין לאסור אם הם באים להינשא ביניהם, ואף שקיימא לו שכל הספקות אסורים זה בזה, דין זה נאמר בספק מקרי, שעל כל אחד שנולד בו ספק איסור יוחסין, אנו אוסרים אותו לשאת ספק אחר, שאמנם יש אפשרות ששניהם מותרים או שניהם ממזרים, אך יש צד שאחד מהם אסור ואילו חברו מותר, ולכן אסורים זה בזה, אך במקרה של "בני ישראל" שכל הקהל נתון תחת אותו ספק ואין ספקו של זה שונה מסיבת ספקו של זה כך שעל כולם יש של ספק הנובע מאותה סיבה, והרי הם משפחה של ספק – אין לאוסר אותם מלהינשא אלו באלו.

וזה לשונו בתשובות והנהגות חלק א' סימן תשס"ז:

ונלע"ד בדרך אפשר והיא מסתברא, דבמינם נוכל להתירם, ולא דמי לספיקן בספיקן שאסור דמיירי בספק ממזר כגון ספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון שרוצה לישא ספק אחר כהאי גוונא שפיר אמרינן ספיקן בספיקן אסור, אבל הכא הוה כמשפחה שכולם אותה פסול דהא נתערבה בהו פסול ואם כן כהאי גוונא אולי הדין אצלם דהוה כמשפחה שנטמעה, שאין מגלין להם פסולין אפילו בעדים עיין היטב ברמ"א אהע"ז סימו ב' ס"ק ה' ובחזו"א כתובות פ"ז ס"ק ל"ג, ורק לדידן שלא נטמעו בנו והם מובדלין אסור לנו ח"ו לישא אישה מהם אבל משפחה שנתערבה ואין יודעים פסולם אין מונעים מהם גופא להתערב בין עצמם, דמשפחה שנטמעה נטמעה להו, אבל לפי זה גם אם נתערבו במשפחת פסול עכו"ם נמי אמרינן כיון שנטמעה נטמעה ואליהו עתיד לטהרם וצע"ג.

החלטת מועצת הרבנות הראשית

על אף דברי הציץ אליעזר ומרן בעל "הקהילות יעקב" החליטה הרבנות הראשית בהחלטה ביום ח' בחשון תשכ"ב כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. לא התעורר ספק לגבי יהדותם של "בני ישראל" ומתקופה קדומה מוחזקים הם ומיוחסים לזרע ישראל, אולם בשל הינתקותם במשך תקופה ארוכה ממרכזי התורה התעוררו חששות הלכתיים לגבי סדרי ודיני הנישואין והגירושין שנהגו בהם.

ב. בפני המועצה היו תשובות של הרבנים הראשיים הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל והרב יצחק הרצוג זצ"ל על מקרים בודדים של חיתון בני עדה זו, והתירו נישואיהם במקרים אלה.

ג. על יסוד תשובות אלה והבירורים ההלכתיים היסודיים והמקיפים שנערכו עתה, קובעת המועצה שאין כל יסוד לאסור נישואיהם של "בני ישראל" ולפיכך מותרים הנישואים עמם. על הרבנים רושמי הנישואין לקיים בירורים מתאימים בכל מקרה לפי הנחיות של הרבנות הראשית ובעת שיתעוררו אצלם ספקות יביאו את הדבר בפני ביה"ד האזורי הקרוב כפי שנהוג ומקובל בכל מקרה של רישום נישואין.

ד. הרב הראשי יצחק נסים יעביר החלטת מועצת הרבנות הראשית לרבנים רושמי הנישואין בארץ בצירוף הסברים והנחיות.

ה. החלטת מועצת הרבנות הראשית אין לה כל קשר עם שאלת חיתון עם קראים, הללו דינם שונה לחלוטין, ומפורש בשולחן ערוך אבן העזר סימן ד'.

ולאחר מכן הוציא הראשל"צ הרב יצחק נסים הנחיות כאמור בסעיף ד' וכלדהלן:

הוגשה בקשה לרישום נישואין של אחד מעדת בני ישראל עם מי שאינו מבני עדה זאת על הרב רושם הנישואין:

א. לחקור ולדרוש אם האם ואם האם של המבקש או המבקשת מעדת "בני ישראל", ולמעלה עד כמה שאפשר, הייתה יהודייה או ממשפחות שנתערבו בהם שאינם בני ברית או גרים.

ב. לחקור ולדרוש את הורי המבקש והורי הוריו ולמעלה עד כמה שאפשר, נישאו לאחר גירושין, או שהיו בתוכם נישואי קרובים האסורים לפי הדין.

נתברר להרב רושם הנישואין שאין חשש מן החששות האמורים לעיל, ישא את המבקשים.

נמצא חשש מן החששות הנ"ל, יפנם הרב רושם הנישואין לבית הדין באיזור. בית הדין ידון בדבר ויכריע אם הנישואין מותרים מעיקרם אם לאו, ואם הם מותרים, אם צריכים גירות או טבילה אם לאו.

ועל כן נראה שלאחר שהתקבל בבית הדין בירור על כך שלא היו למבקשת בדורות עברו כל נישואין לאחר גירושין יש להתירה וכפי תקנת הרבנות הראשית מאז.

היסודות העולים מכל הנ"ל

סברות ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה"

א. לדעת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל זהו דין שצדקה עשה הקב"ה עם הפסולים שכל עוד ולא נודע פסולם - כשרים הם, אין דין זה משום שספק ממזר מותר מהתורה ולא משום ביטול ברוב.

ב. לדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל אפשר לומר שההיתר הוא משום שאין איסור ביוחסין כפי שהאיסור קיים באיסורין, אלא הגדרת האיסור הוא שאין להתחתן עם פסול חיתון ועל כן, ככל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא ידוע הפסול מי הוא ומי משפחתו - לא חל האיסור, שהרי הידיעה היא האוסרת, וככל שהידיעה נעלמה - האיסור לא קיים, וכדבריו אלו סובר ר' אלחנן ווסרמן זצ"ל בדבריו בקובץ הערות.

ג. סברא נוספת להיתר אומר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שלאחר שהפסול נטמע חל עליו שם של כשרות ושוב אין לפוסלו ולהוציאו מדין כשרות.

ד. לדעת רוב הפוסקים ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה" נאמר אך ורק באם נטמע פסול בתוך קהל כשר, אך אם חל על כל הקהל חשש פסלות היות והחשש שקיים אצל היחיד קיים באותו סיבה על כל יחיד ויחיד, לא מתקיימת הגדרת "נטמע" של פסול בכשרות ועל כן כולם פסולים.

ה. לדעת רוב הפוסקים ההיתר לא נאמר כאשר על כל אחד מהקהל יש ספק בכשרותו מחמת עצמו ולא מחמת שהוא מעורב בקהל, ההיתר נאמר כאשר שם פסול קיים בקהל ועל כל אחד קיים חשש שמא הוא הפסול, אך אם על כל אחד יש את החשש שמא הוא הפסול - אם מפני שאין אנו יודעים מי הוא אביו או אין אנו יודעים אם הוא מזרע מי שנישאה לאחר שהתגרשה - לא אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה".

ו. אין אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה" אם הפסול נטמע בזדון או אם יצירת הפסול הייתה בכוונה תחילה.

ז. אומרים "משפחה שנטמעה נטמעה" כאשר מדובר על פסול בודד שנטמע בכלל הקהל, אך אם הנידון הוא על פסולים רבים שנטמעו - אין את ההיתר של "משפחה שנטמעה נטמעה".

ח. אין הבדל אם רבים יודעים מהטמיעה או לא.

פסול הכותים הקראים והצדוקים

א. בגמרא מובאים כמה טעמים ביסוד הפסול של הכותים:

1. עבד ושפחה התערבו בהם.

2. אינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין.

3. חשש ממזרות מפסול עריות.

4. התירו יבמות לשוק ללא חליצה.

ב. נחלקו הפוסקים - אם הפסול של הקראים נובע מגזירה שגזרו חז"ל עליהם, על אף שעל פי דין היה מקום להתירם, או שטעמים אלו ואף כל אחד בנפרד מספיקים בכדי לפסול את הכותים כדין.

ג. נחלקו הפוסקים - באם הטעם שפסלו אותם משום גזירה היה מטעם שמעלה עשו ביוחסין, או משום שלא קיבלו על עצמם דברי חז"ל, ועל כן מצאו את הטעם בכדי להפרידם מישראל.

ד. רוב הפוסקים סוברים שהפסול שיש על הכותים הוא מחמת דין ולא מחמת גזירה בלבד.

ה. לדעת הגר"א - האיסור שהטילו הראשונים על הקראים ועל הצדוקים לבל יתחתנו עמהם - משום שהטעמים לפסול את הקראים מתאימים ונכונים אף בהם, ועל כן אף אם האיסור נוצר מחמת גזירה ואין מחדשים גזירות חדשות, האיסור על הקראים והצדוקים נכלל בכלל גזירת הכותים ואין זה גזירה חדשה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קהל "בני ישראל" מבומבי – הודו

א. נחלקו הפוסקים אם יש לדמות את קהל "בני ישראל" לכותים, לקראים ולצדוקים, משום שאף בהם שייכים הטעמים שבגללם חכמים אסרו את הכותים.

ב. אף אם יש לדמות אותם לאותם קהלים שאסרו להתחתן עמם - אין לגזור עליהם גזירה חדשה ואינם בכלל גזירת הכותים.

ג. כמה טעמים נאמרו מדוע אינם בכלל גזירת הכותים:

1. אינם מסירים אזנם לקבל ולשמוע את דברי חז"ל וכל הכישלונות נבעו מבורותם.

2. החששות שהיו מצויים אצלם - לא הולידו פסלות של איסורי חיתון מהתורה האוסרים את כל הקהל.

3. לא היה בהם חשש של זנות שמונע מקהל ישראל להינשא בהם.

4. מספר קהילות מישראל ציוו בעבר לעשות הכל בכדי לקרובם ולא לרחקם.

5. יש הסוברים שעל כל יחיד מ"בני ישראל" יש לדון עליו כדעת הנו"ב שהתיר מדין "כל דפריש מרובא פריש", וזאת באם האם - מחוללת הספק - אינה לפנינו, שאז דנים את הבן הפורש ולא את האם שדינה כקבוע ולפסול. בשונה מדעת הגר"ש שקאפ שסבר שבמקרה זה אין את ההיתר של הנו"ב, כי אין ספק מי הוא אביו או אמו, אלא הספק הוא אם הם כשרים, ובזה לא אומרים "כל דפריש". ואף לשיטת הגר"ש טנא אין להתיר זאת משום שהמציאות שהיחיד פורש מהרוב הכשר לא קיימת בקהל "בני ישראל" היות ועל כל אחד יש לדון עליו כך.

6. אפשר להסתמך על שיטת בעל הבשמים ראש שסבר שההיתר של משפחה שנטמעה נטמעה מתיר את קהל כקהל "בני ישראל" על אף החששות המרובים שהתאפיינו בהם.

7. לדעת בעל הציץ אליעזר מרן בעל ה"קהילות יעקב" והגר"מ שטרנבוך - אין להתיר בשום פנים ואופן את קהל "עדת בני ישראל" מלבוא בקהל מהטעמים המובאים לעיל.

8. אף לדעת האוסרים - נראה כי יש להתיר את "עדת בני ישראל" להינשא אלו באלו, וכפי שכתב הגר"מ שטרנבוך, שיש להם דין אחד של משפחה שנטמעה ואין הם בגדר של "כל הספקות אסורים זה בזה".

המסקנה לדינא

א. על פי פסיקת מועצת הרבנות הראשית - הנוהג בבתי הדין הוא כי במידה והתברר כי המבקשים היתר להינשא אינם מזרע מי שנישאה לאחר גירושיה - יש להתירם להינשא ולהסתמך על ההיתרים המובאים לעיל.

ב. מכיון שהרב יהושע קולט מברר היהדות שמוכר על ידי הנהלת בית הדין הודיע לבית הדין כי המבקשת איננה נצר למי שהתגרשה - כמה דורות - על כן בית הדין מתיר לה להינשא.

ג. בוודאי שיש להתיר למבקשת להינשא לבן עדתה, ובכך כולם יודו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. אין בהיתר זה משום היתר נישואין לבן עדתה שעמו היא מבקשת להינשא, במידה ואף הוא ימציא את האישורים על כך שאף הוא נצר לשלש דורות של נשים שלא נישאו לאחר גירושיהם יתיר אותו בית הדין להינשא למבקשת.

לאור כל הנ"ל פוסק בין הדין:

א. המבקשת מותרת להינשא כבקשתה - לבן עדתה בכפוף לכך שימציא את האישורים המבוקשים כאמור לעיל.

ב. אפשר לפרסם בהשמטת הפרטים המזהים ובתוספת שינויים בעריכה ובסגנון.

ניתן ביום ז' באדר ב' התשע"ט (14/03/2019).

הרב דוד גרוזמן

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה